

- 1 **Jeolojiye Giriş**
Doç. Dr. Talip GÜNGÖR • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 2 **Madde ve Mineraller**
Prof. Dr. Kaan Şevki KAVAK • *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 3 **Magmatik Kayaçlar ve İntrüzif Faaliyetler**
Prof. Dr. Ş. Can Genç • *İTÜ Maden Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 4 **Volkanlar ve Volkanik Riskler**
Dr. Özgür Karaoğlu • *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 5 **Ayrışma ve Topraklar**
Prof. Dr. Hükmü ORHAN • *Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 6 **Sedimanter Kayaçlar**
Prof. Dr. Hükmü ORHAN • *Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 7 **Başkalaşım ve Başkalaşım Kayaçları**
Yrd. Doç. Dr. Gürsel SUNAL • *İTÜ Maden Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 8 **Kütle Hareketleri: Yer Çekiminin İşlevi**
Prof. Dr. M. Yalcın KOCA • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 9 **Yüzey Suları**
Doç. Dr. Ahmet DOĞAN • *Yıldız Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü*
  - 10 **Yer Altı Suları**
Doç. Dr. Alper BABA • *İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü*
  - 11 **Buzullar ve Buzullaşma**
Prof. Dr. Hüseyin TUROĞLU • *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü*
  - 12 **Çöller ve Rüzgâr**
Dr. Hüseyin Yavuz HAKYEMEZ • *MTA Genel Müdürlüğü*
  - 13 **Kıyı Çizgileri**
Dr. Hüseyin Yavuz HAKYEMEZ • *MTA Genel Müdürlüğü*
  - 14 **Depremler ve Yerküre'nin İçi**
Prof. Dr. Kaan Şevki KAVAK • *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 15 **Levha Tektoniği: Bir Bilimsel Devrimin Ortaya Çıkışı**
Prof. Dr. Kaan Şevki KAVAK • *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
Doç. Dr. Talip GÜNGÖR • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 16 **Okyanus Tabanının Kökeni ve Evrimi**
Doç. Dr. Talip GÜNGÖR • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 17 **Kabuk Deformasyonu ve Dağ Oluşumu**
Doç. Dr. Talip GÜNGÖR • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 18 **Jeolojik Zaman**
Prof. Dr. Hükmü ORHAN • *Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 19 **Jeolojik Devirler Boyunca Yerküre'nin Evrimi**
Prof. Dr. Kaan Şevki KAVAK • *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
  - 20 **Küresel İklim Değişikliği**
Prof. Dr. Ömer Lütfi ŞEN • *İTÜ Maden Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
- Ek A**
Metrik ve İngiliz Birimlerinin Karşılaştırılması
Prof. Dr. Cahit HELVACI • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
- Ek B**
Topografik Haritalar
Prof. Dr. Cahit HELVACI • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
- Ek C**
Yeryüzü Şekilleri Amerika Birleşik Devletleri
Prof. Dr. Cahit HELVACI • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*
- Dizin 545**
Prof. Dr. Cahit HELVACI • *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü*

1 Jeolojiye Giriş	1
Jeoloji Bilimi	2
Jeoloji, İnsan ve Çevre	3
Jeoloji Hakkında Tarihsel Notlar	4
Katastrofizm	4
Modern Jeolojinin Doğuşu	5
Günümüzde Jeoloji	5
Jeolojik Zaman	6
Jeolojik Zamanın Büyüklüğü	6
Bağlı Yaş ve Jeolojik Zaman Çizelgesi	7
Bilimsel Araştırmanın Doğası	8
Hipotez	8
Teori	9
Bilimsel Yöntemler	9
Buzullar Hareket Eder mi? Bilimsel Yöntemin Bir Uygulanması	10
Dünya'nın Küreleri	11
Hidrofer	12
Atmosfer	13
Biyosfer	14
Jeosfer	14
Bir Sistem Olarak Dünya	15
Dünya Sistem Bilimi	15
Dünya Sistemi	16
• Kaya Döngüsü: Dünya'nın ALT Sistemlerinden Biri	18
Ana Döngü	20
Ara Yollar	20
Dünya'nın Erken Evrimi	20
Dünya Gezegeninin Kökeni	20
Dünya'nın Katmanlı Yapısının Oluşumu	22
• Dünya'nın İç Yapısı	23
Dünya'nın Kabuğu	23
Dünya'nın Mantosu	24
Dünya'nın Çekirdeği	24
Yeryüzü	24
Kıtaların Ana Özellikleri	25
Okyanus Havzalarının Ana Özellikleri	25
• Devingen Dünya	28
Levha Tektonik Teorisine Giriş	28
Levha Sınırları	29

JEOLOJİYE GİRİŞ ÖZET	33
ANAHTAR TERİMLER	34
DÜŞÜNÜN VE CEVAPLAYIN	35

2 Madde ve Mineraller	36
• Mineraller: Kayaçların Yapıtaşları	38
Atomlar: Minerallerin Yapıtaşları	40
Protonlar, Nötronlar ve Elektronların Özellikleri	40
Proton Sayıları Tarafından Belirlenen Elementler	40
Atomlar Niçin Bağlıdır?	41
Octet Kuralı	41
Elektron Transferli İyonik Bağlar	42
Elektron Paylaşımı: Kovalent Bağlar	43
Elektronların Serbestçe Hareket Ettiği Metalik Bağlar	43
İzotoplar ve Radyoaktif Bozunma	44
• Minerallerin Fiziksel Özellikleri	44
Optik Özellikler	44
Kristal Şekli ve Yapısı	45
Mineral Dayanımı	46
Yogunluk ve Özgül Ağırlık	48
Minerallerin Diğer Özellikleri	48
• Mineral Grupları	49
Silikatlar	49
Silikat Yapıları	49
Silikat Yapılarının Katılımı	50
• Genel Silikat Mineralleri	51
Açık Renkli Silikatlar	53
Koyu Renkli Silikatlar	54
• Silikat Olmayan Önemli Mineraller	55
Mineral Kaynakları	56
MADDE VE MINERALLER ÖZET	59
ANAHTAR TERİMLER	60
DÜŞÜNÜN VE CEVAPLAYIN	60
3 Magmatik Kayaçlar ve İntrüzif Faaliyetler	62
• Magma: Magmatik Kayaçların "Köken Malzemesi"	64
Magmanın Tabiatı	64
Magmadan Kristalen Kayalara	65
Magmatik İşlemler	65
• Magmatik Kayaçların Bileşimleri	65
Granitik (Felsik) ve Karşı Bazaltik (Mafik) Bileşimler	66
Diğer Bileşimsel Gruplar	67
Bileşim Belirletici Olarak Silika İçeriği	67

- **Magmatik Dokular Bize Neler Anlatır?** 67
Kristal Boyunu Etkileyen Faktörler 67
Magmatik Doku Çeşitleri 68

- **Magmatik Kayaların Adlandırılması** 71
Granitik (Felsik) Magmatik Kayalar 71
Ortaç (Andezitik) Magmatik Kayalar 74
Mafik (Bazaltik) Magmatik Kayalar 74
Piroklastik Kayalar 75

Magmanın Kökeni 76

Kalı Kayalardan Magma Oluşumu 76

Magma Nasıl Evrimleşir? 77

Bowen'ın Reaksiyon Dizileri ve Magmatik Kayaların Bileşimleri 78

Ozümseme (Asimilasyon) ve Magma Karışımı 79

Kısmi Ergime ve Magma Bileşimi 80

- **İntrüzif Magmatik Faaliyetler** 80

İntrüzif Gövdelerin Doğası 81

Tablansı İntrüzif Gövdeler: Dayk ve Sil'ler 82

Masif İntrüzif Gövdeler: Batolitler, Stoklar ve Lakolitler 83

Magmatik Faaliyetler ve Mineral Kaynakları 84

MAGMATİK KAYAÇLAR VE İNTRUZİF FAALİYETLER:

ÖZET 87 ANAHTAR TERİMLER 88

DÜŞÜNÜN VE CEVAPLAYIN 88

4 **Volkanlar ve Volkanik Riskler** 90

St. Helens ve Kilauea Volkanları 92

- **Volkanik Patlamaların Doğası** 93

Viskoziteyi Etkileyen Faktörler 93

Volkanlar Neden Püskürürler? 94

- **Bir Püskürme Sırasında Açığa Çıkan Malzemeler** 95

Lav Akıntıları 95

Gazlar 96

Piroklastik Malzemeler 98

- **Volkanik Yapılar ve Püskürme Tipleri** 99

Bir Volkanın Anatomisi 99

Kalkan Volkanlar 100

Sinder Koniler 102

Kompozit Koniler 104

Bir Kompozit Koninin Gölgesinde Yaşamak 105

Nuée Ardente: Ölümcül Bir Piroklastik Akıntı 105

Laharlar: Aktif ve Suskun Konilerdeki Çamur

Akıntıları 108

Diğer Volkanik Yapılar 108

Kalderalar 108

Fisür Püskürmeleri ve Bazalt Platoları 110

Lav Domları 111

Volkanik Bacalar ve Tıkaçlar 112

Levha Tektoniği ve Volkanik Aktivite 113

Yakınsayan Levha Kenarlarında Volkanizma 116

İraksayan Levha Kenarlarında Volkanizma 116

Kıta İçi Volkanizma 117

Volkanlarla Yaşamak 118

Volkanik Riskler 118

Volkanik Aktivitelerin İzlenmesi 119

VOLKANLAR VE VOLKANİK RİSKLER ÖZET 120

ANAHTAR TERİMLER 120

BİRİZ DÜŞÜNELİM 121

YERKÜRE'NİN YÜZEY İŞLEVLERİ 121

5 **Ayrışma ve Topraklar** 122

- **Yerküre'nin Yüze İşlevleri** 124

- **Ayrışma** 125

- **Mekanik Ayrışma** 125

Donma Parçalanması (Frost Wedging) 126

Tuz Kristal Büyümesi: 126

Kavlama (Sheeting) 127

Biyolojik Aktivite 128

- **Kimyasal Ayrışma** 128

Su ve Karbonik Asit 128

Granit Nasıl Ayrışır? 129

Silikat minerallerinin Ayrışması 130

Sferoidal Ayrışma 130

- **Ayrışma Hızı** 131

Kayaç Özellikleri 131

İklim 132

Farklı Ayrışma 132

Toprak 133

Yer Yuvarı Sisteminin Bir Ara Yüzeyle 133

Toprak Nedir? 133

Toprak Oluşumunun

Kontrolleri 133

Ana Materyal 133

Zaman 135

İklim 136

Bitkiler ve Hayvanlar 136
Topografya 137

Toprak Profili 137

Toprakların Sınıflandırılması 138

Tropikal Yağmur Ormanlarının Kesilerek Yok Edilmesi—İnsanın Toprak Üzerine Etkileri Üzerine Bir Durum Çalışması 140

Toprak Erozyonu 141

Toprak Nasıl Aşındırılır? 141

Erozyon Hızı 142

Sedimentasyon ve Kimyasal Kirlenme 143

Ayrışma ve Maden Yatakları 144

Boksit 144

Diğer Çökeller 145

AYRIŞMA VE TOPRAKLAR ÖZET 145 ANAHTAR TERİMLER 146 BIRAZ DÜŞÜNELİM 147

6 Sedimanter Kayaçlar 148

Sedimanter Kayaçların Önemi 150

• **Sedimanter Kayaçın Orijini 150**

• **Kırıntılı Sedimanter Kayaçlar 152**

Şeyl 152

Kumtaşı 153

Konglomera ve Breş 155

• **Kimyasal Sedimanter Kayaçlar 156**

Kireçtaşı 156

Dolomita (Dolomit) 158

Çört 158

Evaporitler 159

Kömür—Organik Sedimanter Kayaç 160

Sedimentli Sedimanter Kayaça Donuşturma:

Diyajenez ve Taşlaşma 161

Sedimanter Kayaçların Sınıflandırılması 162

• **Sedimanter Kayaçlar Eski Ortamları Temsil Eder 163**

Sedimanter Yapılar 166

Sedimanter Kayaçlardan Metalik Olmayan

Mineral Kaynakları 168

Sedimanter Kayaçlardan Enerji Kaynakları 169

Kömür 170

Petrol ve Doğal Gaz 171

Karbon Döngüsü ve Sedimanter Kayaçlar 171

SEDİMANTER KAYAÇLAR ÖZET 172

ANAHTAR TERİMLER 174

BIRAZ DÜŞÜNELİM 174

7 Başkalaşım ve Başkalaşım Kayaçları 176

• **Başkalaşım Nedir? 178**

• **Başkalaşımı Ne Yönlendirir? 178**

Başkalaşım Etmek Olarak Isı 178

Çevresel Basınç ve Yönlü Gerilme 180

Kimyasal Aktif Sıvılar 181

İlksel (Ana) Kayaçın Önemi 181

• **Başkalaşım Dokuları 181**

Yapraklanma (Foliasyon) 182

Yapraklanmalı Dokular 183

Diğer Başkalaşım Dokuları 184

• **Yağın Başkalaşım Kayaçları 185**

Yapraklanmalı (Foliye) Kayaçlar 186

Yapraklanmasız Kayaçlar 187

Başkalaşım Ortamları 188

Dokanak veya Isıl Başkalaşım 188

Hidrotermal Başkalaşım 189

Gömülme ve Dalma Batma Zonu Başkalaşımı 190

Bölgesel Başkalaşım 190

Diğer Başkalaşım Ortamları 190

Başkalaşım Zonları 191

Dokusal Değişimler 191

Belliçe Mineraller ve Başkalaşımın Derecesi 192

BAŞKALAŞIM VE BAŞKALAŞIM KAYAÇLARI

ÖZET 193

ANAHTAR

TERİMLER 194

DÜŞÜNÜN VE

CEVAPLAYIN 194

8 Kütle Hareketleri: Yer Çekiminin İşlevi 196

Doğal Afet Olarak Heyelanlar 198
Kütle Hareketi ve Yeryüzü Şekli Oluşumu 199
Kütle Hareketinin Görevi 199
Zaman İçerisinde Değişen Yamaçlar 200

- **Kütle Hareketini Kontrol Eden ve Tetikleyen Faktörler 200**
    - Suyun İşlevi 201
    - Dikleştirilmiş Yamaçlar 201
    - Bitki Örtüsünün Tahrip Edilmesi 202
    - Tetikleyici Olarak Depremler 202
    - Durum Çalışması: Kaliforniya, La Conchita'daki Heyelan Felaketleri 204
    - Tetikleyici Olmadan Heyelanlar? 204
    - Heyelan Potansiyeli 205
    - Kütle Hareketi Süreçlerinin Sınıflandırılması 205**
      - Materyalin Cinsi 205
      - Hareketin Türü 205
      - Hareketin Hızı 206
  - **Kavisli Kayma 207**
  - **Kaya Kayması 208**
  - **Moloz Akması 209**
    - Yarı Kurak Bölgelerde Moloz Akması 209
    - Laharlar 209
  - **Toprak Akması 210**
  - **Yavaş Hareketler 211**
    - Krip (Yavaş Akma, Sürünme) 211
    - Toprak Akması (Solifluksiyon) 211
    - Duyarlı Sabit Donmuş Toprak Zonu Arazisi 211
- KÜTLE HAREKETLERİ: YER ÇEKİMİNİN İŞLEVİ DEĞERLENDİRME ÖZET 212 ANAHTAR TERİMLER 213 BİRAZ DÜŞÜNELİM 213**

9 Yüzeysel Suların 214

- **Bir Sistem Olarak Yerküre: Hidrolojik Çevrim 216**
- **Yüzeysel Suların 218**
  - Drenaj Havzaları 218
  - Nehir Sistemleri 218
- **Akarsu Akışı 219**
  - Akım Hızı 220
  - Gradyan ve Kanal Karakteristiği 220
  - Debi 221
  - Mansaptaki Değişimler 221
  - Yüzeysel Sularının Yaptığı İş 222**
    - Akarsu Erozyonu 222
    - Akarsularda Katı Madde Taşınımı 223
    - Katı Maddenin Akarsuda Birikmesi 224
  - Akarsu Kanalları 224**
    - Kayatabanlı Kanallar 225
    - Alüvyon Kanalları 225
    - Taban Seviye ve Kademeli Akarsular 227**
  - Akarsu Vadilerinin Şekillenmesi 228**
    - Vadi Derinleşmesi 228
    - Vadi Genişleşmesi 228
    - Gömülmüş Kıvrımlar ve Akarsu Terasları 229
  - Çökelme Arazileri 230**
    - Deltalar 230
    - Mississippi Deltası 230
    - Doğal Seddeler 231
    - Alüvyon Yelpazesi 231
  - Drenaj Desenleri 232**
    - Taşkınlar ve Taşkın Kontrolü 233**
      - Taşkın Tipleri 233
      - Taşkın Kontrolü 234
    - YÜZEY SULARI ÖZET 235 ANAHTAR TERİMLER 236 DÜŞÜNÜN VE CEVAPLAYIN 236**

10 Yer Altı Suları 238

- Yer Altı Suyunun Önemi 240
- Yer Altı Suyu—Bir Temel Kaynak 242
- Yer Altı Suyunun Dağılımı 243
- Su Tablası 243
  - Su Tablasındaki Değişimler 243
  - Yer Altı Suları ile Akarsular Arasındaki İlişki 244
  - Yer Altı Suyu Hareketine ve Depolanmasına Etki Eden Faktörler 245
  - Porozite 245
  - Permeabilite, Akıtarlar ve Akiferler 245
  - Yer Altı Suyu Akımı Nasıldır, Yer Altı Suyu Nasıl Hareket Eder? 245
  - Basit Yer Altı Suyu Akış Sistemi 246
  - Yer Altı Suyu Hareketinin Ölçümü 246
- Kaynaklar 247
- Kuyular 247
- Artezyen Kuyular 248
- Yer Altı Suyu ile İlişkili Çevre Problemleri 250
  - Yenilenemeyen Bir Kaynak Olan Yer Altı Suyuna Tehdit 250
  - Yer Altı Suyu Çekilmesi Nedeniyle Arazide Oluşan Oluşmalar 250
  - Yer Altı Suyu Kirliliği 251
  - Sıcak Kaynaklar ve Geyserler 252
  - Jeotermal Enerji 254
  - Yer Altı Sularında Jeolojik Çalışmalar 255
    - Mağaralar 255
    - Karst Topografyası 256
  - YER ALTI SUYU ÖZET 258 ANAHTAR TERİMLER 258 BİRİZ DÜŞÜNELİM 259

11 Buzullar ve Buzullaşma 260

- İki Temel Döngünün Parçası: Buzullar 262
  - Vadi (Alp Tipi) Buzulları 263
  - Örtü Buzulları 263
  - Diğer Buzul Türleri 264
  - Buz Erişse Ne Olur? 264
- Buzul Buzunun Oluşumu ve Hareketi 265
  - Buzul Buzu Oluşumu 265
  - Buzullar Nasıl Hareket Eder? 266
  - Buzul Hareketinin Hızı 266
  - Bir Buzulun Bütçesi 267

- Buzul Aşındırması 269
- Buzul Aşındırmasının Yarattığı Yüze Şekilleri 270
  - Buzullaşmış Vadiler 271
  - Aretler ve Piramidal Zirveler 272
  - Asimetrik Tepeler 273
- Buzul Birikintileri 274
  - Buzul Birikinti Türleri 274
  - Morenler, Sandur Ovaları, Çanaklar 275
  - Drumlinler, Eskerler, Kameler 277
  - Buz Devri Buzullarının Diğer Etkileri 278
    - Yer Kabuğunda Alçalma ve Yükselme 278
    - Deniz Seviyesi Değişiklikleri 278
    - Buzul Devri Öncesinde ve Sonrasında Akarsular 278
    - Buz Setleri Buzulunu Göller Oluşturur 279
    - Plüviyal Göller 280
  - Buz Devrinin Buzulları 280
  - Buzullaşmanın Sebepleri 281
    - Levha Tektoniği 281
    - Dünyanın Yörüngesindeki Değişimler 282
    - Diğer Faktörler 283
  - BUZULLAR VE BUZULLAŞMA ÖZET 284 ANAHTAR TERİMLER 284 BİRİZ DÜŞÜNELİM 285

12 Çöller ve Rüzgâr 286

- Kurak Arazilere Dağılımı ve Nedenleri 288
  - Alt Enlem Çölleri 289
  - Orta Enlem Çölleri 289

- Kurak İklimlerde Jeolojik Süreçler 291
  - Ayrışma 291
  - Suyun Rolü 291
- Basın and Range: Bir Dağlık Çöl Bölgesinin Evrimi 293
- Kaya Kırıntılarının Rüzgârla Taşınması 295
  - Yatak Yüğü 295
  - Asılı Yük 296
  - Rüzgâr Erozyonu 297
    - Rüzgâr Süpürmesi ve Süpürülme Çukurları 297
    - Çöl Kaplaması 297
    - Rüzgâr Çakılları ve Yardanglar 298
- Rüzgâr Birlikimleri 299
  - Kum birlikimleri 299
  - Kumul Tipleri 300
  - Lös (Silt) Birlikimleri 303
  - ÇÖLLER VE RÜZGÂR ÖZET 304 ANAHTAR TERİMLER 304 BIRAZ DÜŞÜNELİM 305
- 13 Kıyı Çizgileri 306
  - Kıyı Çizgisi: Bir Dinamik Arayüz 308
  - Kıyı Kuşağı 309
    - Temel Oluşuklar 309
    - Kumsallar 310
  - Dalgalar 310
    - Dalga Karakteristikleri 311
    - Dairesel Yörünge Hareketi 311
    - Surf Kuşağındaki Dalgalar 312
  - Dalga Erozyonu 313
    - Kumsalda Kum Hareketi 313
    - Kıyı Çizgisine Dik Yönde Hareket 314
    - Dalga Kırınımı 314
    - Kıyıboyu Taşınımı 315
    - Yarma Akıntıları 315
    - Kıyı Çizgisi Oluşukları 316
      - Aşınma Oluşukları 316
      - Dolgunlama Oluşukları 317
      - Evrim Geçiren Kumsal 319
  - Kıyıyı Sağlamaştırma 319
    - Sert Stabilizasyon 320
    - Sert Stabilizasyonun Alternatifleri 322
    - ABD Kıyıları Boyunca Erozyon Sorunları 323
    - Atlantik ve Meksika Korfezi Kıyıları 324
    - Pasifik Kıyısı 324

- Kasırgalar—Kıyıdaki En Büyük Tehlike 324
  - Bir Kasırganın Profili 325
  - Kasırgaların Yükselişi 326
  - Kıyı Sınıflaması 328
  - Yükselen Kıyıları 329
  - Batan Kıyıları 329
  - Gelgitler 330
    - Gelgitlerin Nedenleri 330
    - Aylık Gelgit Döngüleri 331
    - Gelgit Akıntıları 331
  - KIYI ÇİZGİLERİ ÖZET 332 ANAHTAR TERİMLER 333 BIRAZ DÜŞÜNELİM 333

14 Depremler ve Yerküre'nin İçi 334

- Haiti'de Bir Deprem Felaketi 336
- Deprem Nedir? 336
  - Depremlerin Nedenlerinin Ortaya Çıkarılması 337
  - Artçı Şoklar ve Öncü Şoklar 338
  - Depremler ve Faylar 339
- Sismoloji: Deprem Dalgalarının İncelenmesi 339
- Depremlerin Kaynak Noktalarının Belirlenmesi 342
  - Depremlerin Boyutlarının Ölçümü 343
    - Değiştirilmiş Mercalli Şiddet Ölçeği 343
    - Büyükölçek Ölçekleri 344
  - Deprem Kuşakları ve Levha Sınırları 346
  - Deprem Yıkımı 347
    - Sismik Titreşimlerin Neden Olduğu Yıkımlar 347
    - Heyelanlar ve Zemin Çökmesi 348
    - Yangın 349
    - Tsunami Nedir? 350
  - Kayalık Dağları'nın Doğusunda Hasar Veren Depremler 352
  - Depremler Önceden Tahmin Edilebilirler mi? 352

Kısa Aralıklı Tahminler 352
Uzun Aralıklı Tahminler 353

Yerküre'nin İçi 355

Yerküre İçinin Araştırılması: Sismik Dalgaların
"Görüntülenmesi" 356
Yerküre'nin Katmanlı Yapısının Oluşumu 356

**YERKÜRE'NİN İÇ YAPISI 356 DEPREMLER VE
YERKÜRE'NİN İÇ KESİMİ ÖZET 358 ANAHTAR
TERİMLER 358 BİRAZ DÜŞÜNELİM 359**

15 Levha Tektoniği: Bir Bilimsel Devrimin Ortaya Çıkışı 360

**Kıtaların Kayması Hipotezi'nden Levha
Tektoniği Teorisi'ne 362**

**Kıtaların Kayması: Zamanın İlerisinde Bir
Görüş 363**

Kanıt: Kıtasal Yapıoz 363
Kanıt: Fosillerin Deniz Aşırı Eşlenmesi 364
Kanıt: Kaya Türleri ve Jeolojik Özellikler 365
Kanıt: Paleoklim 366

Büyük Tartışma 367

• Levha Tektoniği 368

Dünyanın Ana Levhaları 369
Levha sınırları 369

• İraksak Sınırlar 369

Okyanus Sırtları ve Deniz Tabanı Yayılması 369
Kıta İçi Rift 371

• Yakınsak Sınırlar 372

Okyanus Kabuğu-Kıta Kabuğu Yakınsaması 373
Okyanus Kabuğu-Okyanus Kabuğu Yakınsaması 374
Kıta Kabuğu-Kıta Kabuğu Yakınsaması 374

• Transform Faylı Sınırlar 376

Levha Tektoniği Modelini Sınamak 378

Kanıt: Okyanus Sondajları 379
Kanıt: Sıcak Noktalar 379
Kanıt: Paleomanyetizma 380
Görünür Kutup Gezinmesi 382
Manyetik Terslenmeler ve Deniz Tabanı Yayılması 382

Pangea'nın Parçalanması 384

• Levha Hareketi Nasıl Ölçülür? 384

Manto Sorguçları ve Levha Hareketleri 385
Levha Hareketinin Uzaydan Ölçümü 385

Levha Hareketlerini Ne Yönetir? 386

Levha-Manto Isıl Akması 386
Levha Hareketini Yöneten Kuvvetler 387
Levha-Manto Isıl Akma Modelleri 387

Gelecekte Levha Tektoniği 388

**LEVHA TEKTONİĞİ ÖZET 389 ANAHTAR
TERİMLER 390 BİRAZ DÜŞÜNELİM 390**

16 Okyanus Tabanının Kökene ve Evrimi 392

• Okyanus Tabanının Beliren Resmi 394

Deniz Tabanının Haritalanması 394
Okyanus Tabanının Uzaydan Görüntülenmesi 395
Okyanus Tabanının Bölgeleri 396

• Kıta Kenarları 397

Pasif Kıta Kenarları 397
Aktif Kıta Kenarları 398

• Derin Okyanus Havzalarının Özellikleri 399

Derin Okyanus Hendekleri 399
Abisal Düzlükler 400
Deniz Altı Dağları, Guyolar ve Okyanus Platoları 400
Mercanadaların Açıklanması – Darwin'in Hipotezi 400

- Okyanus Sirtının Yapısı 402
- Okyanus Sırtları ve Deniz Tabanı Yayılması 403
  - Deniz Tabanı Yayılması 403
  - Okyanus Sırtları Neden Yükselir? 403
  - Yayıma Hızı ve Sırt Topografyası 404
- Okyanus Kabuğunun Doğası 405
  - Okyanus Kabuğu Nasıl Oluşur? 405
  - Deniz Suyu ile Okyanus Kabuğu Etkileşimleri 406
- Kıta İçi Riftleşme: Yeni Bir Okyanus Havzasının Doğuşu 407
  - Bir Okyanus Havzasının Evrimi 407
- Okyanusal Litosferin Yitimi 409
  - Okyanusal Litosferi Neden Dalar 409
  - Dalan Levhalar: Bir Okyanus Havzasının Yitimi 410
- OKYANUS TABANININ KÖKENİ VE EVRİMİ
- ÖZET 412 ANAHTAR TERİMLER 412
- BIRAZ DÜŞÜNELİM 413

17 Kabuk Deformasyonu ve Dağ Oluşumu 414

- Kabuk Deformasyonu 416
  - Elastik, Kırılgan ve Sunumlu Deformasyon 416
  - Kayaların Dayanımını Etkileyen Değişkenler 416
- Sunumlu Deformasyon ile Oluşan Yapılar 418
  - Kıvrımlar 418
- Kırılgan Deformasyonla Oluşan Yapılar 421
  - Faylar 421
  - Eğim Atımlı Faylar 422
  - Doğrultu Atımlı Faylar 423
  - Eklemler 424
- Dağ Oluşumu 425
  - Yitim Zonlarında Dağ Oluşumu 425
  - Volkanik Ada Yayları 426
  - And Tipi Sınırlarda Dağ Oluşumu 426
- Çarpışan Dağ Kuşakları 427
  - Yer Kabuğu Parçaları ve Dağ Oluşumu 427
  - Kıta Çarpışmaları 428
  - Himalayalar 429
  - Apalaşlar 430
- Fay Bloğu Dağları 431
  - Basin and Range Bölgesi 432
- Kabukun Düşey Hareketi 432
  - İzostazi 432
- KABUK DEFORMASYONU VE DAĞ OLUŞUMU
- ÖZET 434 ANAHTAR TERİMLER 434
- BIRAZ DÜŞÜNELİM 435

18 Jeolojik Zaman 436

- Jeolojinin Bir Zaman Tablosuna İhtiyacı Vardır 438
  - Göreceli Yaşlandırma—Ana Prensipler 438
  - Superpozisyon Kuralı 440
  - Orijinal Yataylılık Prensipli 440
  - Kesme-Kesilme Kuralı 441
  - Inklüzyonlar 441
  - Uyumuzsuzluklar 442
  - Göreceli Yaşlandırma Prensiplerinin Kullanımı 443
- Kayaç Tabakalarının Korelasyonu 444
  - Fosiller: Geçmiş Yaşamın Kanıtları 446
  - Fosil Tipleri 446
  - Korunmaya Uygun Şartlar 447
  - Fosiller ve Korelasyon 448
- Radyoaktivite ile Yaşlandırma 449
  - Temel Atomik Yapının Gözden Geçirilmesi 449
  - Radyoaktivite 450
  - Yarılanma Yaşı 451
  - Radyometrik Yaşlandırma 452
  - Karbon-14 ile Yaşlandırma 452
  - Radyometrik Yaşlandırmanın Önemi 453
  - Yakın Geçmiş Çalışmak ve Yaşlandırmada Ağaç Halkalarının Kullanımı 454
- Jeolojik Zaman Tablosu 455
  - Zaman Skalasının Yapısı 455
  - Prekambriyen Zamanı 455
  - Terminoloji ve Jeolojik Zaman Tablosu 455
- Jeolojik Zaman Tablosunun Yaşlandırılmasındaki Zorluklar 457
  - JEOLOJİK ZAMAN ÖZET 459 ANAHTAR TERİMLER 459 BIRAZ DÜŞÜNELİM 459

19 Jeolojik Devirler Boyunca Yerküre'nin Evrimi 460

- Yerküre Tek midir? 462
  - Doğru Gezenek 462
  - Doğru Yer 463
  - Doğru Zaman 463
- Bir Gezegeğin Doğuşu 465
  - Gezegeyimlilerden İlk Gezegeçlere 465
  - Yerküre'nin İlk Evrimi 465
- Atmosferin Kökeni ve Okyanuslar 467
  - Yerküre'nin İlk Atmosferi 467
  - Atmosferdeki Oksijen 467
  - Okyanusların Evrimi 468

Kambriyen Öncesi Tarih: Yerküre Kıtalarının Oluşumu 468

Yerküre'nin İlk Kıtaları: 469
Kuzey Amerika'nın Oluşumu: 471
Prekambriyen Süperkıtası: 471

Fanerozoik Jeoloji Tarihi: Modern Yerküre Kıtalarının Oluşumu 473

Paleozoik Tarihi: 474
Mesozoik Tarihi: 474
Senozoik Tarihi: 475

Yerküre'nin İlk Yaşamı 477

Paleozoik Devri: Yaşam Patlaması 479
Erken Paleozoik Yaşam Formları: 480
Omurgalıların Karaya Doğru Hareketi: 481
Büyük Permiyen Yok Oluşu: 481

Mesozoik Devri: Dinozorlar Çağı 483

Sürüngenler: Dünyaya Ait İlk Gerçek Omurgalılar: 484
Dinozorların Yok Oluşu: 485

Senozoik Devri: Memeliler Çağı 487

Sürüngenlerden Memelilere: 487
Büyük Memeliler ve Yok Oluş: 489

**JEOLOJİK DEVİRLER BOYUNCA YERKÜRE'NİN EVRİMİ
ÖZET 490 ANAHTAR TERİMLER 491 BİRAZ
DÜŞÜNELİM 491**

20 **Küresel İklim Değişikliği** 492

İklim ve Jeoloji Bağlantısıdır 494

İklim Sistemi 495

İklim Değişikliği Nasıl Belirlenir? 496

Deniz Tabanı Çökelleri—Bir İklim Veri Hazinesi: 496
Oksijen İzotop Analizi: 497
Buzullarda Kaydedilen İklim Değişikliği: 497
Diğer Dolaylı Veri Çeşitleri: 498

Atmosfer Hakkında Bazı Temel Bilgiler 499

Atmosferin Bileşimi: 499
Atmosferin Yüksekliği ve Yapısı: 501

Atmosferin Isınması 502

Güneş'ten Gelen Enerji: 502
Güneş'ten Gelen Enerjinin Akabeti: 503
Sera Etkisi: 504

İklim Değişikliğinin Doğal Sebepleri 505

Volkan Faaliyetleri ve İklim Değişikliği: 505
Güneş'ten Gelen Enerjideki Değişkenlik ve İklim: 508

Küresel İklim İnsan Etkisi 509

Karbondioksit, Eser Gazlar ve İklim Değişikliği 509

CO₂ Seviyesi Yükseliyor: 510
Atmosferin Tepkisi: 511
Eser Gazların Rolü: 512

İklim Geri Besleme Mekanizmaları 514

Geri Besleme Mekanizma Çeşitleri: 514
İklimin Bilgisayar Modelleri: Önemli ama Eksik Araçlar: 515

Aerosoller İklimi Nasıl Etkiler? 515

Küresel Isınmanın Bazı Olası Sonuçları: 516

Deniz Seviyesi Yükselmesi: 516
Değişen Arktik: 518
Artan Okyanus Asitliği: 520
"Sürprizlerin" Potansiyeli: 520

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÖZET 521

ANAHTAR TERİMLER 522

BİRAZ DÜŞÜNELİM 523

EK A

Metrik ve İngiliz Birimlerinin Karşılaştırılması 525

EK B

Topografik Haritalar 527

EK C

Yeryüzü Şekilleri

Amerika Birleşik Devletleri 531

DİZİN 533

